

DOI <https://doi.org/10.36719/2707-9317/119/10-18>

Improving the management of innovative development mechanisms for entrepreneurial entities in Azerbaijan

Tarbiz Aliyev

Doctor of Economics, Professor, Head of Department, Institute of Economics, Ministry of Science and Education, Azerbaijan. Email: tarbiz.aliyev47@bk.ru

Elvin Kazimli

Doctoral Candidate, Institute of Economics, Ministry of Science and Education, Azerbaijan. Email: kazimli.elvin1997@gmail.com

Abstract: This article examines the theoretical, methodological, and practical aspects of the organizational and economic mechanisms for innovative development of entrepreneurial entities in Azerbaijan using various methods. The article focuses on the scholars' approaches to this issue and the authors' perspectives on them. The focus is on identifying the main factors negatively impacting the innovative development of entities, developing a framework reflecting the components of these mechanisms and their scope of action, analyzing the macroeconomic indicators of entities, and assessing the degree of satisfaction with the production of innovative products. Additionally, a progressive classification based on specific objectives of innovation activity has been developed, along with practical recommendations.

Keywords: entrepreneurial entities, innovative development, organizational and economic mechanisms, infrastructure, cost elements, created added value.

Azərbaycanda sahibkarlıq subyektlərinin innovativ inkişafının idarə edilməsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi

Tərbiz Əliyev

i.e.d., professor, AzETN İqtisadiyyat İnstitutu.

“Biznes mühitinin tənzimlənməsi və sahibkarlığın inkişafı”
şöbəsinin müdiri. Azərbaycan. E-mail: tarbiz.aliyev47@bk.ru
<https://orcid.org/000-0002-3956-2161>

Elvin Kazımlı

AzETN İqtisadiyyat İnstitutu, doktorant
<https://orcid.org/0009-0006-7976-8179>
E-mail: kazimli.elvin1997@gmail.com

Xülasə: Məqalədə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinin innovativ inkişafının idarə edilməsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi məsələləri müxtəlif tədqiqat metodlarının köməyi ilə nəzəri-metodoloji və praktiki aspektdən tədqiq edilmiş, alimlərin problemə dair yanaşmaları, müəlliflərin onlara mövqeyi açıqlanmışdır. Əsas diqqət subyektlərin innovativ inkişafına mane olan amillərin aşkar edilməsinə, adı çəkilən mexanizmin komponentlərinin və onların əhatə dairəsinin sxem şəklində işlənilməsinə, subyektlərin makro-iqtisadi göstəricilərinin təhlilinə, innovasiya məhsulunun istehsalı üzrə məmnunluq səviyyəsinə yönəldilmişdir. Eyni zamanda innovasiya fəaliyyətinin məqsədləri üzrə müxtəlif təsnifat işlənilmiş, əməli xarakterli tövsiyələr verilmişdir.

Açar sözlər: sahibkarlıq subyektləri, innovativ inkişaf, idarəetmə mexanizmləri, infrastruktur, xərc maddələri, yaradılmış əlavə dəyər.

Giriş/İntroduction

Suverenlik illərində Azərbaycanda həyata keçirilən islahatlar sahibkarlığın inkişafına əsaslı təkan vermişdir. Keçən dövr ərzində ölkədə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və sahibkarlığın inkişafına dair 350-dən çox normativ-hüquqi akt qəbul edilmişdir ki, bu da özəl sektorun inkişafına əsaslı təkan vermişdir. Belə ki, əgər təkcə 2005-ci ildə ÜDM-də qeyri-dövlət bölməsinin payı 77,8%, o cümlədən sənayedə 84,5% təşkil etmişdirsə, 2024-cü ildə həmin göstəricinin səviyyəsi uyğun olaraq: 81,4% və 88,0% olmuşdur [6, s.339;376]. Ölkə ərazisində qeyd edilən dövrdə fəaliyyət göstərən 425 minə yaxın mikro, kiçik və orta statusa malik sahibkarlıq subyektlərində 418 min nəfər işçi çalışır və onların işinin (xidmətinin) nəticəsində yaradılmış əlavə dəyərin məbləği 21,1 mlrd.man təşkil etmişdir. Həmin subyektlərdə yaradılmış əlavə dəyərin ölkə iqtisadiyyatındakı payı 18,5%, qeyri-neft sektoru üzrə isə - 20,8% olmuşdur [7.s.20]. Son 20 ildə sahibkarlıq subyektləri tərəfindən əsas kapitalla yönəldilən investisiyaların həcmi intensiv xarakter almışdır. Sahibkarlara ayrılan güzəştli kreditlərin məbləği 3,45 mlrd.manata çatmışdır ki, bu da 185 mindən çox yeni iş yerlərinin açılmasına imkan vermişdir.

Dünyanın beyin mərkəzlərinin hazırladığı “Qlobal İnnovasiya İndeksi (Qİİ)-2025” reytingində Azərbaycan 139 ölkə arasında 94-cü, “innovasiya resursları” alt indeksi üzrə 76-cı, “innovasiya nəticələri” alt indeksində 112-ci, “biznesin inkişafı” bloku üzrə isə 72-ci yerdə qərarlaşıb [20]. Əldə edilən belə nailiyyətlərə baxmayaraq ölkəmizin emal sənayesində innovasiya məhsullarının xüsusi çəkisi 2024-cü ildə 0,45 % təşkil etmişdir ki, bu da beynəlxalq səviyyədə nəzərdə tutulan astana həddindən dəfələrlə aşağıdır.

Hər il yüzlərlə mikro, kiçik və orta statusa malik sahibkarlıq subyektləri müxtəlif obyektiv və subyektiv səbəblərdən ləğv edilir. Onların sırasında idxalı əvəz edən, ixrac məhsulları istehsal edən, innovativ düşüncəli kadrlara malik xarici investisiyalı və müştərək müəssisələrin xüsusi çəkisi 9-11% arasında dəyişir. Dövlət Statistika Komitəsinin sahibkarlıq subyektlərinin xətti və funksional təhlilləri arasında hər il keçirdiyi sorğunun nəticələrinə görə fəaliyyətinə xitam verən müəssisələrin başlıca səbəbləri içərisində: öz pul vəsaitinin kifayət qədər olmaması, yeniliklərin dəyərinin yüksək olması,

innovasiya potensialının aşağı olması, ixtisaslı işçi və lazımi informasiya çatışmazlığı, 3-5 il fəaliyyətdə olan müəssisələrdə yüksək işçi axıcılığı, innovasiya fəaliyyətini tənzimləyən və təşviq edən normativ-hüquqi sənədlərin olmaması və digərləri yer almışdır [6]. Görünür elə buna görə də son 10 ildə ölkəmizdə qəbul edilən normativ aktlarda [1; 2; 3; 4] qarşıya qoyulan strateji hədəf: orta və uzunmüddətli dövrlərdə Azərbaycanda rəqabətli iqtisadiyyata, innovativ inkişafa, keyfiyyətli insan kapitalına nail olmaq, infrastrukturun və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, innovativ ideyaların təşviqi, startaplara dövlət dəstəyi istiqamətində tədbirlərin icrası, sahibkarlıq subyektlərinin universitet-biznes-dövlət əməkdaşlığı modelinə, rəqəmsal transformasiyanın maliyyə alətlərinə, elektron xidmətlərə, biliklərin iqtisadi dəyər çərçivəsi mexanizmlərinə uyğunlaşdırılması və digər təxirəsalınmaz aspektləridir.

Əsas hissə / Main Part

Ədəbiyyatların təhlili.

Sahibkarlıq subyektlərinin innovativ inkişafı, onun mövcud idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi kəskin rəqabət mübarizəsi şəraitində ölkə iqtisadiyyatının üzvi tərkib hissəsi kimi qəbul edilir. Həmin anlayış ilk dəfə Y.Şumpeter tərəfindən iqtisadi nəzəriyyədə irəli sürülmüş və o, innovasiyanı iqtisadi artımın vacib amili kimi təqdim etmiş və təklif etdiyi innovativ modeli beş kateqoriyaya – yeni məhsul, yeni proses, yeni bazarlar, yeni təchizat mənbəyi və yeni təşkilati formaları aid etmişdir. Sonrakı tədqiqatlar: innovasiyanın idarə edilməsinin əsas səbəblərini (şərtlərini), mexanizmlərini müəyyən etməyi, statistik ölçülməsi üçün beynəlxalq standartlardan istifadəni, şirkətin xarici bilikləri mənimsəməsini, korporativ strategiyanın formalaşdırılmasını, innovasiyaların daxili və xarici mənbələrdən maliyyələşdirilməsini, patent və lisenziya mexanizmlərindən istifadəni, innovativ infrastrukturun ölkə ərazisində bərabər yaradılmasını, MİS-in formalaşdırılmasını, rəqəmsal platformalardan istifadəni, innovasiya potensialının müxtəlif təhlil metodları vasitəsilə qiymətləndirilməsini, bütünlükdə bilik iqtisadiyyatına söykənən təkmil innovativ ekosistemin yaradılmasının vacibliyini özündə ehtiva etmişdir. Həmin problemlərin ayrı-ayrı aspektləri Azərbaycanın iqtisadçı alimləri: Qasımov F.H., Əliyev T.N., Nəcəfov Z.M. (2013), Səfərov Q.Ə., Tağıyev A.H. (2013), Muradov A.N. (2015), Qafarov Ş.S. (2016), Əliyev T.N. (2019), Süleymanov Q.S., Quliyeva G.H. (2019), Əbdürrəhmanova A.F. (2020), Məmmədzaadə E.E. (2022), İbrahimov E.Ə. (2025) və başqalarının əsərlərində yer almış, nəzəri-metodiki və əməli xarakterli, önəmli təklif və tövsiyələr irəli sürülmüşdür. Onların əhəmiyyətini azaltmadan onu da qeyd etmək vacibdir ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinin innovativ inkişafının idarə edilməsi mexanizmləri işlənildikən əsas diqqət ayrı-ayrı iqtisadi fəaliyyət sahələrinin spesifik xüsusiyyətləri (xüsusilə emal sənayesinin alt sahələrinin) nəzərə alınmalı, təşkilati innovativ infrastrukturun ölkə ərazisində rəşional yerləşdirilməsinə diqqət yetirilməli, iqtisadi mexanizmin işlənilməsi və həyata keçirilməsi zamanı mütərəqqi maliyyə, təşviq və rəqəmsal alətlərdən geniş istifadə edilməsinə üstünlük verilməli, məqsədli innovasiya və startap layihələrinin icrası nəticəsində istehsalın şaxələndirilməsi, korporativ strategiyanın işlənilməsi, onun hədəflərinə riayət olunması diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Metodologiya

Tədqiqat prosesində strateji idarəetmə, müqayisəli və statistik təhlil, analitik ümumiləşdirmə metodlarından istifadə edilmişdir. Tədqiqatın informasiya bazasını Azərbaycanın və xarici ölkə alimlərinin tədqiq edilmiş problemə dair elmi əsərlərində irəli sürülən müddəalar, innovativ inkişafa dair beynəlxalq beyin mərkəzlərinin hesabatları, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi məlumatları, eləcə də internet resursları təşkil edir.

Nəticə və müzakirələr

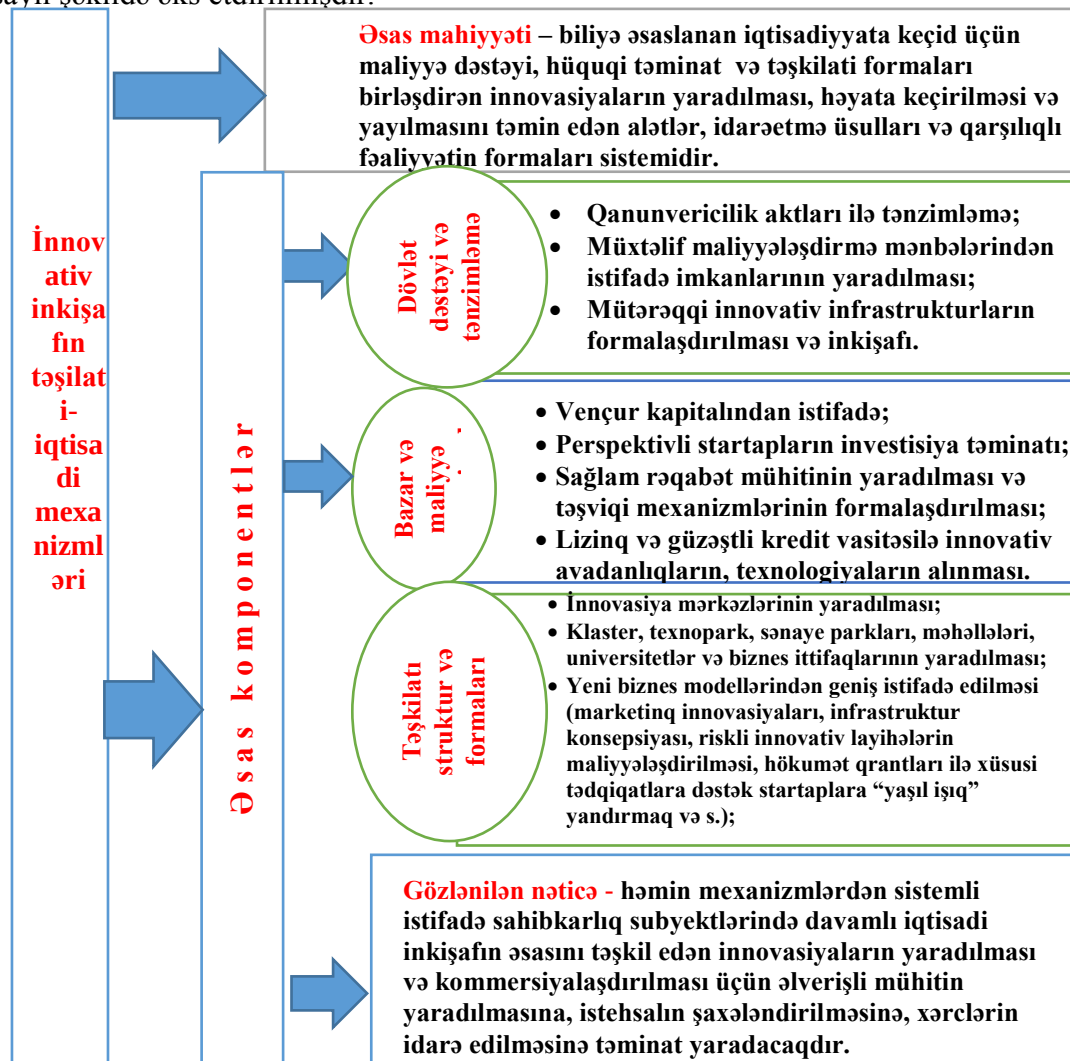
İnnovativ inkişafın idarə etmə mexanizminin əsas komponentləri

Kəskin rəqabət mübarizəsi şəraitində müxtəlif kateqoriyadan və ölçülərdən (fərdi, mikro, kiçik, orta və iri) ibarət sahibkarlıq subyektlərinin inkişafının səmərəli idarə edilməsi üçün vacib şərt kimi işlək təşkilati-iqtisadi mexanizmin qurulmasıdır. Qeyd edildiyi kimi cari iqtisadi ədəbiyyatlarda innovativ inkişafın təşkilati-iqtisadi mexanizminin mahiyyəti, əhatə dairəsi və komponentlərinin təsnifatı haqqında yetkin fikir formalaşmayıb. İqtisadiyyatçıların bir qismi innovativ inkişafın

təşkilati aspektinin, yəni innovasiya infrastrukturunun genişləndirilməsini, digərləri isə mütərəqqi iqtisadi və təşviq mexanizmlərinin geniş istifadə edilməsini labüd hesab edirlər. Hesab edirik ki, bu vacib problemin həllinə yalnız lokal formada deyil, məhz kompleks idarəetmə sistemi kontekstində yanaşmaq lazımdır. Həmin sistem özündə dəyər zəncirinin bütün ardıcıl elementlərini və prinsiplərini ehtiva etməlidir. Başqa sözlə innovativ inkişaf üçün: ilkin yaranan ideya, elmi-tədqiqat işləmələri, mütərəqqi idarəetmə metodları, texnoloji inkişaf, təkmilləşən normativ-hüquqi baza, informasiya təminatı, maliyyə mexanizmləri, logistik sistem, işçilərin əməyinin motivasiyası, sabit və yüksək ixtisasa malik kadr potensialı, elmlə istehsalat arasında qırılmaz əlaqə, innovasiyaların transferi və kommersiyalaşdırılması, risklərin sığorta təminatı, vergi, pul-kredit, qiymət və digər alətlərdən düzgün istifadə diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Bütün bunlar isə öz növbəsində xərclərin düzgün idarə edilməsinə, istehsalın şaxələndirilməsinə, əlverişli biznes mühitinin yaradılmasına və sahibkarlıq subyektlərində davamlı inkişafına öz töhfəsini verməlidir. Beləliklə, innovativ inkişafın idarə edilməsinin idarə edilməsi mexanizmləri aşağıdakı komponentləri özündə ehtiva etməlidir:

- Sahibkarlığın inkişafına dövlətin dəstəyi və onun beynəlxalq təcrübəni də özündə ehtiva edən normativ-hüquqi aktların köməyi ilə tənzimlənməsi;
- Bazar və mütərəqqi maliyyə-mexanizmlərindən bacarıqla istifadə;
- İqtisadi fəaliyyət sahələrində, onların spesifik xüsusiyyətlərini də nəzərə almaqla mütərəqqi təşkilati struktur və formalardan istifadə.

Həmin komponentlərin əhatə dairəsi və onlardan sistemli istifadənin nəticələri tərəfimizdən işlənən 1 sayılı şəkildə əks etdirilmişdir.

Şəkil 1. Sahibkarlıq subyektlərinin innovativ inkişafının idarəedilməsinin təşkilati-iqtisadi mexanizmlərinin mahiyyəti, əsas komponentlərindən sistemli istifadənin nəticələri (müəlliflər tərəfindən işlənilmişdir)

Mikro, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının xarakterizə edən makro-iqtisadi göstəricilər

Rəsmi statistik məlumatlara görə postpandemiya dövründə, yəni 2021–2024-cü illər ərzində ölkəmizdə fəaliyyət göstərən mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin sayı 26,4 %, orada çalışan işçilərin sayı 16,8 %, yaradılmış əlavə dəyərin məbləği 51,8 %, 1 işçiyə düşən əlavə dəyərin həddi isə 29,7 % artmışdır. Nəticədə, həmin subyektlərin ölkə iqtisadiyyatındakı payı qeyd edilən illər ərzində 2,1 %, o cümlədən qeyri-neft sektorunda 0,8 % çoxaldığı müşahidə edilir. Lakin, təəssüflə qeyd edilməlidir ki, həmin illərdə sahibkarlıq subyektləri tərəfindən əsas kapitalla yönəldilən investisiyaların ölkə iqtisadiyyatındakı xüsusi çəkisi 10,3 punkt, o cümlədən qeyri-neft sektoru üzrə 16,6 punkt azalmışdır.

Cədvəl 1

Azərbaycan Respublikasında mikro, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafını xarakterizə edən makro-iqtisadi göstəricilər

№	Göstəricilər	İ L L Ə R				2021-2024-cü illər kənarlaşma (+/-)	Artım (%-lə)
		2021	2022	2023	2024		
1	Fəaliyyətdə olan sahibkarlıq subyektləri, min vahid	335,9	377,8	401,1	424,4	+88,5	126,4
2	İşçilərin sayı, min nəfər	357,8	370,1	390,8	417,8	+60,0	116,8
3	Orta aylıq əmək haqqı man.	632	708	766	824	+192	130,4
4	Yaradılmış əlavə dəyər mlrd.man.	13,9	17,1	20,1	21,1	+7,2	151,8
5	Bir işçiyə düşən əlavə dəyər min.man.	39,0	46,4	51,4	50,6	+11,6	129,7
Ölkə iqtisadiyyatında onların payı, %							
	Yaradılmış əlavə dəyərdə	16,4	13,9	18,0	18,5	+2,1	-
	o cümlədən: Qeyri-neft sektoru üzrə	26,6	27,2	27,2	27,4	+0,8	-
	Sahibkarlıq subyektləri tərəfindən əsas kapitalla yönəldilən investisiyalarda	31,1	29,1	19,0	20,8	-10,3	-
	o cümlədən: Qeyri-neft sektoru üzrə	30,8	22,8	15,8	14,2	-16,6	-

Mənbə: Azərbaycanda mikro, kiçik və orta sahibkarlıq. Bakı, “DSK”, 2023 və 2025, s.23

Araşdırmalar göstərir ki, 2015–2024-cü illər ərzində ölkəmizdə fəaliyyət göstərən mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri tərəfindən istehsal edilən məhsulun (işin, xidmətin) həcmi 18,1 dəfə, onların yaratdığı əlavə dəyərin məbləği isə 17,4 dəfə artmışdır. Lakin, göstəricilər arasındakı nisbət orta hesabla 58,2 % təşkil etmiş, bazis ilinə nisbətən 2,1 punkt kənarlaşma təmin edilmişdir.

Cədvəl 2

Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən mikro, kiçik və orta statuslu sahibkarlıq subyektləri tərəfindən məhsul buraxılışı və yaradılmış əlavə dəyər, mln.man

İllər	Məhsul buraxılışının həcmi	Yaradılmış əlavə dəyər	Yaradılmış əlavə dəyərin məhsul buraxılışındakı xüsusi çəkisi, faizlə
2015	2049,0	1213,0	59,2
2016	5831,2	3587,2	61,5
2017	6269,9	3807,6	60,7
2018	17401,6	9836,6	56,5
2019	19386,7	11071,7	57,1
2020	19725,7	10941,2	55,5
2021	24747,1	13956,1	56,4
2022	29003	17171	59,2
2023	34743,0	20383,6	58,7

2024	36963,2	21118,3	57,1
2015-2024-cü illərdə artım tempi faizlə	18,1 dəfə	17,4 dəfə	-2,1
Mənbə: cədvəl ARDSK-ın 2016-2025-ci illərdə nəşr etdiyi “Azərbaycanda mikro, kiçik və orta sahibkarlıq” statistik məcmuələrinin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilib hesablanmışdır. Bakı, “DSK”, 2022, s.8;9;10;141;142;184;185			

Milli hesablar sisteminin metodologiyasına görə fəaliyyət nəticəsində yaradılmış əlavə dəyər, məhsul buraxılışı ilə aralıq istehsal arasındakı fərkdir. AR DSK-nın məlumatına görə qeyd edilən illər ərzində mədənçıxarma sənayesində aralıq istehlak 1,96 dəfə, emal sənayesində isə 2,4 dəfə artmışdır, lakin onun məhsul buraxılışından payı mədənçıxarmada 2,7 punkt azalmış, emal sənayesində isə əsasən dəyişməz qalaraq 65,5 % səviyyəsində olmuşdur. Həmin göstəricinin həddi qida məhsulları istehsalında orta hesabla 75,5 %, geyim istehsalında – 78 %, kağız və karton istehsalında 76 %, elektrik maşın və avadanlıqlar üzrə – 73 %, mebel buraxılışında 72%, rezin, texniki məmulatlar istehsalında 77 % təşkil etmişdir [8, s. 38–40].

Deməli həmin alt sahələrdə aralıq məhsulun həddini şərtləşdirən xərclərin idarə edilməsində izafi şərtlərə yol verilir. Bunu faktlar da sübut edir (cədvəl 3).

Cədvəlin məlumatlarından göründüyü kimi, təkcə 2020–2024-cü illər ərzində fəaliyyətdə olan mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərində elektrik enerjisi, uzun müddətli icarə ödənişi, elmi-tədqiqat xərclərinin, bütün müəssisələrin eyni adlı göstəricilərində payı xeyli dərəcədə artmışdır ki, aralıq istehsalının artımını şərtləşdirmişdir.

Cədvəl 3

Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən mikro, kiçik və orta statuslu sahibkarlıq subyektlərinin xərcləri, aktivləri və ehtiyatlarının bütün müəssisələrin eyni adlı göstəricilərindəki xüsusi çəkisi, faizlə

Xərc maddələri	İ L L Ə R					2015-2024-cü illərdə kənarlaşdırma +/-
	2020	2021	2022	2023	2024	
Material xərcləri	30,0	28,9	27,7	26,7	28,8	-1,2
Yanacaq xərcləri	15,2	14,6	12,2	12,7	13,8	-1,4
Elektrik enerji xərcləri	20,0	19,3	18,6	22,0	20,4	+0,4
Əmək haqqı xərcləri	33,0	34,0	33,3	34,1	34,1	+1,1
Sosial sığorta xərcləri	34,5	33,1	32,2	33,9	34,5	-
Uzunmüddətli icarə ödənişi	29,0	31,0	26,6	32,0	32,7	+3,7
Elmi tədqiqat xərcləri	19,5	24,6	27,3	15,1	26,2	+6,7
Aktivlərinin payı	21,4	21,7	23,0	21,2	21,3	-0,1
Ehtiyatlarının payı	37,6	36,7	33,9	35,3	38,4	+0,8
Mənbə: cədvəl ARDSK-ın “Azərbaycanda mikro, kiçik və orta sahibkarlıq” statistik məcmuələrinin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilib hesablanmışdır. Bakı, “DSK”, 2022, s. 190-209; 2025, s. 194-213						

Məhsul buraxılışının və innovasiya məhsullarının həcmində məmnunluq səviyyəsi

AR DSK-nın hər il sənaye müəssisələrinin xətti və funksional rəhbər işçiləri, eləcə də mütəxəssisləri arasında apardığı sorğunun nəticələrindən aydın olur ki, mədənçıxarma sənayesində onların 25,9% innovasiya məhsulu buraxılışından məmnun deyildir. Emal sənayesinin ayrı-ayrı alt sahələrində həm ümumi məhsul və həm də innovasiya məhsulunun buraxılışında qeyri məmnunluq səviyyəsi daha yüksəkdir (cədvəl 4). Deməli, həmin iqtisadi fəaliyyət sahəsində məqsədli investisiya innovasiya layihələrinin icrasına, onun əsasında istehsalın bazarın tələbinə uyğun şaxələndirilməsinə, beynəlxalq standartların tətbiqinə zəruri ehtiyac duyulur. Eyni zamanda sorğu aparılarkən innovasiya fəaliyyətinin əsas məqsədləri rəy soruşulanlara daha geniş formada təqdim edilməlidir. Araşdırmalar göstərir ki, bu sahədə bir sıra boşluqlar mövcuddur.

**Azərbaycanın sənaye müəssisələrində 2024-cü ilin II rübündə
məhsul buraxılışının həcmində qeyri-məmunluq indeksinin səviyyəsi
(rəyi soruşulanların ümumi sayındakı xüsusi çəkisi, faizlə)**

Sahələr	Məhsul buraxılışının həcmində	İnnovasiya məhsulu üzrə
Bütün sənayedə, o cümlədən:	-3,9	-25,9
Mədənçıxarma sənayesində	-7,7	-
Emal sənayesində, onlardan:	-9,6	-27,4
Qida məhsulları istehsalında	-8,8	-24,4
Geyim istehsalında	-18,8	-25,0
Dəri məmulatları və ayaqqabı istehsalında	-25,0	-50
Ağac emalı və ağac məmulatların istehsalında	-33,3	-33,3
Kimya sənayesində	-16,0	-57,1
Rezin və plastmas məmulatları istehsalında	-6,9	-45,5
Metallurgiya sənayesində	-33,3	-50,0
Maşın və avadanlıqlar istehsalında	-30	-100
Mebel istehsalında	-17,4	-11,1
Maşın və avadanlıqların quraşdırılması və təmiri üzrə	-30	-35,3

Mənbə: <https://www.stat.gov.az>

İnnovasiya fəaliyyətinin məqsədləri üzrə təsnifatın təkmilləşdirilməsi:

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 2013-cü il 17 sentyabr tarixli 110/09 nömrəli qərarı ilə hüquqi şəxs statuslu mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin innovasiya fəaliyyəti haqqında **“1–innovasiya Nəli forma”**da innovasiya fəaliyyətinin məqsədləri aşağıdakı göstəricilərlə təsnifləşdirilmişdir:

- * Köhnəlməmiş məhsulun yenisi ilə əvəz edilməsi
- * Məhsulun, xidmətin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması
- * Məhsul çeşidinin, xidmət növlərinin genişləndirilməsi
- * Ənənəvi satış bazarlarının saxlanması
- * Yeni satış bazarlarının yaradılması
- * Müasir qayda və standartlara uyğunluğun təmin edilməsi
- * İstehsal prosesinin çevikliyinin artırılması
- * Əmək haqqının ödənilməsinə çəkilən xərclərin azaldılması
- * Maddi xərclərin azaldılması
- * Ətraf mühitin çirklənməsinin azaldılması [19, s.3].

Fikrimizcə, həmin təsnifatda əmək haqqında çəkilən xərclərin azaldılması bəndini uğurlu hesab etmək olmaz, ona görə ki, məhz həmin amilə görə mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərində işçi axıcılığının səviyyəsi 80%-in altındadır. Digər təsnifat edilən göstəricilər də müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılmalıdır. Adı çəkilən illik statistik formasının 3-cü bölməsində “İnnovasiya fəaliyyəti”nin məqsədlərinin aşağıdakı göstəricilər əsasında təsnifləşdirilməsi tövsiyə edilir:

- * Yeni standartların tətbiqi ilə məhsulun keyfiyyətinin əsaslı şəkildə yüksəldilməsi;
- * Daxili və xarici bazarlarda tələbat olmayan köhnə məhsulun istehsalından çıxarılması;
- * İstehsalın şaxələndirilməsi hesabına yeni, ixrac yönümlü, idxalı əvəz edən məhsulun istehsalı;
- * Ənənəvi satış bazarının saxlanması ilə yanaşı yeni bazarlara çıxışın təmin edilməsi;
- * İstehsal prosesində süni intellektin tətbiqi;
- * İKT-nin idarədən və idarə olunan sistemlərdə geniş tətbiqi;
- * Maddi və enerji (yanacaq) xərclərinin mütləq normaların və üsulların hesabına azaldılması;
- * Əməyin ödənişində yeni motivasiya sisteminin tətbiqi;
- * Marketing təyinatlı innovasiyaların tətbiqi;
- * Əqli mülkiyyətə investisiyaların artırılması;
- * Ətraf mühitin çirklənməsinin minimum həddə çatdırılması, tullantıların təkrar emalı və

istifadəsi.

Nəticə / Conclusion

Bizim fikrimizcə, ölkəmizdə mikro, kiçik və orta statusa malik sahibkarlıq subyektlərinin innovativ inkişafının idarə edilməsinin mövcud təşkilati-iqtisadi mexanizminin təkmilləşdirilməsi üçün aşağıdakı təklif və tövsiyələrin həyata keçirilməsi məqsədə uyğun olardı:

* İnnovasiya fəaliyyətini tənzimləyən qanunun və inkişafa təkan verə biləcək məqsədli sahə proqramlarının işlənilməsi;

* Subyektlərin fəaliyyətinə birbaşa xarici investisiyaların və güzəştli kreditlərin cəlb edilməsi prosesinin intensivləşdirilməsi;

* Kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərində məqsədli investisiya-innovasiya, fərdi və mikro müəssisələrdə isə startup layihələrinin tətbiqinin geniş təşviq edilməsi, onlara dəstək mexanizminin işlənilməsi;

* Emal sənayesinin korporasiya əlaqələri sıx olan alt sahələrində xarici və müştərək müəssisələrin iştirakı ilə innovasiya infrastrukturunun genişləndirilməsi;

* İqtisadi fəaliyyət sahələrində və regionlarda, o cümlədən işğaldan azad edilən ərazilərdə müxtəlif təyinatlı klasterlərin, sənaye zonalarının, biznes inkubatorlarının, model müəssisələrin, şəbəkələrin genişləndirilməsi.

* Fərdi, mikro və kiçik sahibkarlara güzəştli kredit əlçatanlığı prosesinin aktivləşdirilməsi;

* Lizing maliyyə aləti və vençur fondu bazarlarının inkişaf etdirilməsi;

* Sahibkarların marketinq və hüquq sahəsində biliklərinin artırılması üçün müvafiq mərkəzlərin şəbəkələrinin genişləndirilməsi.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər. (<https://president.az/articles/50474>)
2. Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası. Bakı, 2022, 82s. (<https://e-qanun.az/framework/50013>)
3. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi. Bakı, 2016, 96s. (<https://president.az/>)
4. Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafına dair 2026-2029-cu illər üçün strategiya (<https://president.az/az/articles/view/70750>)
5. Azərbaycanın Statistik Göstəriciləri. Bakı, “DSK”, 2020, 772s.; 2023, 721s.; 2025, 695s. (<https://www.stat.gov.az/>)
6. Azərbaycanın sənayesi. Statistik məcmuə. Bakı, “DSK”, 2019, 250s.; 2020, 164s.; 2023, 215s.; 2025, 288s. (<https://www.stat.gov.az/>)
7. Azərbaycanda mikro, kiçik, və orta sahibkarlıq. Statistik məcmuə, Bakı, “DSK”, 2020, 238 s.; 2023, 218s.; 2025, 226 s. (<https://www.stat.gov.az/>)
8. Azərbaycanın milli hesabları. Statistik məcmuə. Bakı, “DSK”, 2021, 145s.; 2025, 135s.
9. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının “Dayanıqlı inkişaf üzrə 2030-cu il Gündəliyi” (https://azerbaycan.org.az/dayanıqlı_inkişaf_məqsədləri_üzrə_2030-cu_il_gündəliyi)
10. Əliyev T.N. Dayanıqlı iqtisadi inkişafda klasterlərin rolu//“Dayanıqlı inkişaf məqsədləri: mövcud vəziyyət və perspektivlər” mövzusunda elmi-praktiki konfransın materialları. Bakı, “Az. və SMA” 2019, s.16-20.
11. Əbdürrəhmanova A.F. Kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin innovasiya aktivliyinin artırılmasının başlıca istiqamətləri “Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli-iqtisadi inkişaf modeli” mövzusunda EPK-nın materialları. Bakı, AMİU, 2020, s.140-144
12. İbrahimov E.Ə. İnnovasiya fəaliyyətinin idarə edilməsi. Dərs vəsaiti. Bakı, “Ləman nəşriyyat poliqrafiya” MMC, 2025, 360
13. Qasımov F.H., Əliyev T.N., Nəcəfov Z.M. Milli innovasiya sisteminin təşkili və idarə edilməsi. Bakı, “Elm və təhsil”, 2013, 680s.

14. Qafarov Ş.S. Qlobal biznesdə etika və sosial məsuliyyət.//AMEA-nın Xəbərləri İqtisadiyyat seriyası №3, Bakı, "Elm", 2016, s.5-14.
15. Səfərov Q.Ə., Tağıyev A.H. İnnovasiya layihələrinin menecmenti. Monoqrafiya, Bakı, "Təknur", 2013, 272s.
16. Süleymanov Q.S., Quliyeva G.N., Həsənova Z.A. Biznes mühit və onun "Doing Business" indikatorları ilə qiymətləndirilməsi.//AMEA-nın Xəbərləri İqtisadiyyat seriyası №3, Bakı, "Elm", 2019, s.96-103.
17. Muradov A.N. İnnovasiyalı iqtisadi inkişafın vergi tənzimlənməsi "Azərbaycanın davamlı inkişafında vergi siyasətinin rolu" mövzusunda keçirilən elmi-praktiki konfransın materialları. Şamaxı, 05 iyun, 2015, s.103-105.
18. Məmmədzadə E.E. İnnovasiya sahibkarlığının idarə edilməsi məsələlərinə müasir yanaşmalar.//İqtisadi Artım və İctimai Rifah №3, Bakı, 2022, s.24-32
19. Müəssisələrin innovasiya fəaliyyəti haqqında AR DSK-ın 1-innovasiya statistik hesabat forması. Bakı, "DSK", 2013, 6s.
20. <https://azertağ.az/Oİİ-2025-3747923>
21. <https://www.stat.gov.az>

Совершенствование управления механизмом инновационного развития предпринимательских субъектов в Азербайджане

Тарбиз Алиев

д.э.н., профессор, заведующий отделам Института Экономики Министерства Науки и Образования Азербайджан. электронная почта: tarbiz.aliyev47@bk.ru

Элвин Казимли

докторант Института Экономики Министерства Науки и Образования Азербайджан E-mail: kazimli.elvin1997@gmail.com

Резюме: В статье с помощью различных методов исследуются теоретическом и методологическом практическом аспекте организационно-экономические механизмы инновационного развития предпринимательских объектов в Азербайджане. При этом основное внимание уделяется подходу ученых к данному проблеме раскрывается точка зрения авторов к ним. Основное внимание уделяется выявлению основных факторов, отрицательно влияющих на инновационное развитие субъектов, в разработке схемы, отражающей компонентов этих механизмов сфере их действия, анализу макро-экономических показателей субъектов и степени выявления удовлетворённости по производству инновационной продукции. Наряду с этим разработаны прогрессивная классификация по определенным целей инновационной деятельности и даны рекомендации практического характера.

Ключевые слова: предпринимательские субъекты, инновационное развитие, организационно-экономические механизмы, инфраструктура, элементы затрат, созданная добавленная стоимость.